

УДК 341.241.8

DOI: <https://doi.org/10.18664/338.47:338.45.v0i64.149940>

**НАУКОВО-ВИРОБНИЧА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СУБ'ЄКТІВ
ГОСПОДАРЮВАННЯ**

*Маслова В.О., к.е.н., доцент,
Євтюшкіна О.Д., магістр (УкрДУЗТ)*

У статті розглянуто передумови, проблеми та перспективи посилення науково-виробничої інтеграції з метою забезпечення конкурентоспроможності як окремих суб'єктів господарювання наукового та виробничого блоків, так й економіки України в цілому. Серед основних проблем, що гальмують сьогодні процеси науково-виробничої інтеграції, виділені: низька інформованість виробничого блоку про новітні наукові

досягнення, наукового блоку - про науково-технічні та техніко-технологічні проблеми виробництва, а також відсутність зацікавленості бізнесу у фінансуванні наукової діяльності. Обґрунтовано, що найбільш ефективною організаційно-економічною формою науково-виробничої інтеграції, що дозволяє подолати визначені проблеми, є технологічні парки.

Ключові слова: науково-виробнича інтеграція, конкурентоспроможність суб'єкта господарювання, конкурентоспроможність економіки України, технологічні парки.

НАУЧНО-ПРОИЗВОДСТВЕННАЯ ИНТЕГРАЦИЯ КАК СПОСОБ ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ СУБЪЕКТОВ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ

*Маслова В.А., к.э.н., доцент,
Евтюшкина О.Д., магистр (УкрГУЖТ)*

В статье рассмотрены предпосылки, проблемы и перспективы усиления научно-производственной интеграции с целью обеспечения конкурентоспособности как отдельных субъектов хозяйствования научного и производственного блоков, так и экономики Украины в целом. Среди основных проблем, тормозящих сегодня процессы научно-производственной интеграции, выделены: низкая информированность производственного блока о новейших научных достижениях, научного блока - о научно-технических и технико-технологических проблемах производства, а также отсутствие заинтересованности бизнеса в финансировании научной деятельности. Обосновано, что наиболее эффективной организационно-экономической формой научно-производственной интеграции, позволяющей преодолеть обозначенные проблемы, являются технологические парки.

Ключевые слова: научно-производственная интеграция, конкурентоспособность субъекта хозяйствования, конкурентоспособность экономики Украины, технологические парки.

RESEARCH AND PRODUCTION INTEGRATION AS WAY OF INCREASE IN COMPETITIVENESS OF SUBJECTS OF MANAGING

*Maslova V.O., PhD Econ., associate professor,
Evtyushkina O.D., master (USURT)*

In article prerequisites, problems and the prospects of strengthening of research and production integration for the purpose of ensuring competitiveness as certain subjects of managing of scientific and production blocks, and economy of Ukraine in general are considered. It is investigated that to the main problems, slowing down today processes of research and production integration, belong: 1) low awareness of business on achievements of domestic scientists, on their potential opportunities for the decision both business marketing production problems, and ensuring increase in competitiveness in global market space; 2) lack of the information database about available technical and technological problems on manufacturing installations, in the sphere of infrastructure ensuring business, requiring the scientific solution; 3) lack of effective organizational and economic mechanisms of interaction in a chain "science-investor-business"; 4) insufficiency of financing for implementation of

innovative projects at the local, regional, national levels; lack of interest of business in scientific developments for own development; 5) imperfect standard and legal base of protection of intellectual property and providing transfer of knowledge. It is proved that the most perfect and effective form of the research and production integration capable to overcome the problems defined above, technological parks (science and technology parks) created on the basis of branch scientific centers (research institutions) or higher educational institutions are.

Key words: *research and production integration, competitiveness of the subject of managing, competitiveness of economy of Ukraine, technological parks.*

Постановка проблеми. Глобалізація товарних ринків змушує сучасних виробників приділяти значну увагу питанням підвищення власної конкурентоспроможності у довгостроковій перспективі. Досвід вирішення цього питання провідними компаніями світу говорить про те, що забезпечити не те що підвищення, але й збереження зайнятих позицій та конкурентних переваг без активної інноваційно-інвестиційної діяльності майже неможливо. Розробка та впровадження інновацій у виробничу діяльність є результатом взаємодії наукових установ або підрозділів підприємств з товаровиробниками або їх виробничими підрозділами, яка може проявлятися у різних формах. При цьому така взаємодія є не тільки об'єктивно обумовленою сучасним розвитком суспільства, але й економічно вигідним співробітництвом та інтеграцією. Наукові дослідження, і в тому числі прикладного характеру, потребують значних фінансових ресурсів, які можна отримувати не тільки з бюджету держави, але й від виробничого капіталу як у формі інвестиційних вкладень, так і придбання патентів, ліцензій на використання новацій, консалтингових послуг та інших результатів наукової діяльності. Виробничі підприємства постійно потребують новітніх техніки та технології, методів та способів організації та управління бізнесом, які б дозволяли їм отримувати значні конкурентні переваги як за ціною та якістю продукції, так і швидкістю виведення нового продукту на ринок. Саме тому пошук найбільш ефективної та взаємовигідної форми науково-виробничої інтеграції з метою підвищення конкурентоспроможності

вітчизняних підприємств в сучасних умовах господарювання є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав значну увагу науковців та фахівців в Україні щодо вирішення питання підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств та економіки в цілому за рахунок активізації інноваційної діяльності та посилення взаємозв'язку науки та виробництва різних галузей народного господарства країни. Зокрема, окремим аспектам цього питання присвячені праці таких вчених, як Бакушевич І.В. [1], Диканя В.Л. [2,3], Драбчук Т.І. [4], Полякової О.М. [7], Саліхової О.Б. [8], Соломнікова І.В. [2] та інших.

Виділення невирішених частин загальної проблеми. У той же час у зазначених роботах питання підвищення ефективності науково-виробничої інтеграції з метою забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання обох сфер взаємодії, розглядаються не достатньо.

Метою статті є визначення проблем та перспектив підвищення ефективності науково-виробничої інтеграції в Україні з метою забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання як наукового, так і виробничого блоку, а також обґрунтування найбільш ефективної організаційно-економічної форми такої інтеграції.

Виклад основного матеріалу. Важливість поглиблення науково-виробничої інтеграції для української економіки та суспільства можна позначити висловом президента США Р.Рейгана «Ми

фінансуємо науку не тому, що багаті, але ми багаті тому, що фінансуємо науку». Високотехнологічні наукомісткі виробництва сьогодні не тільки визначають рівень техніко-технологічного розвитку розвинутих країн світу, але й створюють для їхнього суспільства гідний рівень життя та конкурентні переваги на світовій арені [5]. Тому настільки величезне значення мають нові технології і продукти, створені на вітчизняній науково-виробничій базі.

Взаємозалежність впливу науки та виробництва в сучасних умовах соціально-економічного розвитку України посилюється завдяки зростанню ефективності технологічного застосування результатів наукової діяльності та перетворення останніх у безпосередньо продуктивну силу. Так, з одного боку, наукові досягнення використовуються у виробництві, що сприяє підвищенню його конкурентоспроможності, а з іншого – розвиток самої науки, необхідності її фінансування визначається досягнутим рівнем технічного розвитку країни та потребами у вдосконаленні технологій.

Взаємовідносини між наукою і виробництвом як такі в Україні сьогодні відсутні. Виробничі підприємства наука не цікавить. Якщо інтерес і проявляється, то лише до готового, «під ключ», нового обладнання або технології. При цьому спостерігається й низький рівень проінформованості бізнесу про останні досягнення вітчизняної науки. Українські наукові, науково-освітні та науково-технічні організації проводять актуальні наукові дослідження та створюють перспективні науково-технічні розробки. Хоча закупівлю відносно нових технологій (нових для України, але достатньо вживаних у розвинутих країнах) виробничі підприємства України воліють здійснювати у компаній високорозвинутих країн [3, 7]. Це, безсумнівно, негативно позначається на конкурентоспроможності як суб'єктів виробничої діяльності (оскільки все одно відбувається відставання вітчизняного виробництва у інноваційному розвитку за

таких обставин), так і суб'єктів наукової діяльності (через брак фінансування, у тому числі за рахунок надходження коштів від виробничих підприємств у формі доходів від продажу інтелектуального продукту; деякі наукові розробки, необхідні розвитку української економіки та суспільства, так і залишаються лише «на папері» та не мають практичного застосування).

Науковці здебільшого здійснюють свої дослідження ізольовано від бізнесу й пропонують уже готовий результат, сподіваючись зацікавити ним бізнес. Сьогодні наукове співтовариство вже усвідомлює, що тільки за умови перетворення завершених наукових робіт у сфері нововведень в товар, буде відбуватися збільшення добробуту (доходів) науковців, поліпшення фінансового становища науково-дослідних організацій та забезпечення конкурентоспроможності на ринку наукових розробок (наукова продукція повинна стати товаром і реалізуватися на відповідному ринку [7]). Тому бізнес має бути залучений до процесу дослідження якомога раніше, практично на початкових стадіях наукових досліджень і розробок [1]. Це необхідно для правильного розуміння науковими закладами сучасних техніко-технологічних проблем на виробничих підприємствах.

В умовах сьогодення академічній, галузевій науці та вищим навчальним закладам важко що-небудь запропонувати виробництву - воно вимагає готового зразка, що пройшов випробування та довів свою ефективність, а наукові заклади не здатні виробляти товарну продукцію. Наукову розробку хтось повинен перетворювати у виріб, потрібно обладнання і технології, потужні інженерні кадри.

Існуюча до недавнього часу структура науково-дослідної діяльності передбачала, що наукові рішення, знайдені фундаментальною наукою, опрацьовуються галузевими інститутами в дослідному і конструкторському масштабі і далі поступають на виробниче підприємство.

Зараз намагаються знайти способи уникнути проміжних елементів між наукою і виробництвом. Пропонується створювати малі підприємства при академічних інститутах та ВНЗ. Однак, це навряд чи можливо, тому що їх співробітники просто не мають відповідного досвіду. Галузеві структури в будь-якому випадку треба відтворювати у вигляді науково-дослідних центрів або технопарків, що дозволить прискорити створення нової техніки і впровадження інновацій [6].

Крім того, на даний момент нестача виділених коштів змушує академічну науку відмовлятися від чогось, визначатися з пріоритетами. Щоб змінити цей стан справ, необхідно збільшувати фінансування. Втім, враховуючи соціально-економічну та політичну ситуацію в країні, розраховувати на суттєву підтримку наукових організацій з дербюджету не приходиться. З огляду на це необхідно створювати умови для зростання зацікавленості бізнес-структур щодо участі у фінансуванні наукових розробок та їх впровадження на виробництві.

Таким чином, можна виділити певну низку проблем, які сьогодні гальмують науково-виробничу інтеграцію для забезпечення зростання конкурентоспроможності економіки України в цілому та окремих суб'єктів господарювання у науковій та виробничій сферах. Основними з них є такі:

- низька поінформованість бізнесу про досягнення вітчизняних науковців, про їх потенційні можливості для вирішення як маркетингово-виробничих проблем бізнесу, так і забезпечення підвищення конкурентоспроможності у глобальному ринковому просторі;

- відсутність інформаційної бази даних про наявні техніко-технологічні проблеми на виробничих підприємствах, у сфері інфраструктурного забезпечення бізнесу, що потребують наукового вирішення;

- відсутність ефективних організаційно-економічних механізмів взаємодії у ланцюгу «наука – інвестор –

бізнес»;

- недостатність фінансування для реалізації інноваційних проектів на локальному, регіональному, національному рівнях; відсутність зацікавленості бізнесу у фінансуванні наукових розробок для власного розвитку;

- недосконала нормативно-правова база захисту інтелектуальної власності та забезпечення трансферу знань [1].

Найбільш досконалою та ефективною формою науково-виробничої інтеграції, спроможною подолати визначені вище проблеми, на нашу думку, є технологічні парки (технопарки), створені на базі галузевих наукових центрів (науково-дослідних інститутів) або вищих навчальних закладів.

Технологічні парки, створені на базі вищезазначених наукових структур дозволяють [1, 4, 7]:

- 1) ініціювати тісну співпрацю з бізнесом шляхом залучення приватних компаній до розроблення й фінансування наукових проектів;

- 2) започаткувати створення спільних підприємств для здійснення практичних досліджень, які розпочинаються з ідеї та закінчуються спільними правами на інтелектуальну власність отриманого продукту;

- 3) проводити дослідження та забезпечувати умови для розвитку місцевих компаній, особливо для підприємств малого та середнього бізнесу;

- 4) сформувати та забезпечити розвиток венчурного бізнесу.

Діяльність технопарків в Україні регламентується Законом України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», № 991-XIV від 16 липня 1999 року з поточною редакцією від 05.12.2012 року. Згідно чинного законодавства технологічний парк (технопарк) являє собою юридичну особу або групу юридичних осіб (учасники технологічного парку - суб'єкти наукової, науково-технічної, підприємницької діяльності), що діють відповідно до

договору про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів з метою створення організаційних засад виконання проектів технологічних парків з виробничого впровадження наукоємних розробок, високих технологій та забезпечення промислового випуску конкурентоспроможної на світовому ринку продукції. При цьому спільне підприємство, що створюється для реалізації проектів технопарку – це підприємство, одним із засновників якого є технологічний парк або учасник технологічного парку, а іншими – резиденти чи нерезиденти, сумарний внесок яких до статутного фонду становить суму в національній валюті, еквівалентну не менше 50 000 доларів США.

В даний час в Україні налічується 16 технопарків, з них постійно діючих – 8, партнерами яких є науково-дослідні організації [7]. Концепція технопарків розроблена і реалізується відповідно до чинного законодавства у вигляді науково-промислових комплексів (спільних підприємств) – «віртуальних технопарків» або «технопарків без стін». Така концепція має зацікавити виробничих та наукових суб'єктів у співпраці не тільки пільговим інвестиційним режимом, але й формою організації, яка не передбачає злиття, поглинання та інших способів обмеження юридичної та фінансової самостійності.

Висока економічна ефективність такої моделі дозволяє забезпечувати для технопарків вищі показники, ніж традиційні. Так, протягом 2003-2010 років українські технопарки за рахунок 1 грн державного фінансування випустили інноваційної продукції на 18,5 грн [7].

Висновки. Перспективою та передумовою посилення науково-виробничої інтеграції в Україні є забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання як наукового, так і виробничого блоку на національному та світовому ринку за рахунок створення нових технологій і продуктів на вітчизняній

науково-виробничій базі. Однак існують певні проблеми, які гальмують сьогодні процеси посилення науково-виробничої інтеграції в Україні, серед яких основними є: відсутність доступу до інформації про нові досягнення вітчизняної науки, про потреби науково-технічного та техніко-технологічного розвитку виробничих підприємств; обмежене фінансування державою та відсутність участі бізнесу у фінансуванні наукових розробок, що у більшості випадків не дозволяє довести їх до стану готового інноваційного продукту. Обґрунтовано, що найбільш ефективною організаційно-економічною формою науково-виробничої інтеграції є технологічні парки, що вже довели свою спроможність у вирішенні покладених на них завдань, та дозволяють у найкоротші строки реанімувати матеріально-технічну базу підприємств-товаровиробників та наукових організацій, забезпечити підвищення конкурентоспроможності української економіки, рівня і якості життя українського суспільства.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1 Бакушевич І.В. Розвиток мережевої взаємодії бізнесу, освіти і науки відповідно до нового Закону про вищу освіту в Україні [Текст] / І.В. Бакушевич // Збірник конференції «Будуємо нову Україну» 26-27 листопада 2014 р. - Київ – С. 64-75.

2 Дикань В.Л. Інжиніринго-маркетинговий центр інноваційних технологій як основа активізації інноваційно-інвестиційного потенціалу підприємств залізничного транспорту [Текст] / В.Л.Дикань, І.В.Соломніков // Вісник економіки транспорту і промисловості: Зб. наук. праць. – Харків: УкрДУЗТ. – 2017. – № 57. – С.9-20.

3 Дикань В.Л. Концепція інноваційного розвитку економіки України [Текст] / В.Л.Дикань // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2015. - № 52. – С. 9-20.

4 Дрابعук Т. І. Сучасні форми

взаємодії освіти, науки та бізнесу як основа інноваційного розвитку [Електронний ресурс] / Т. І. Дробчук // Аграрна наука, освіта, виробництво: європейський досвід для України : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Житомир : ЖНАЕУ, 2015. – С. 513-518.

5 Заверкин А.Н. Взаимосвязь науки и производства [Електронний ресурс] / А.Н. Заверкин // Вестник КГПУ им. В.П. Астафьева. – 2011. - №4. – С.301-306.

6 Наука и производство: проблемы становления инновационной экономики [Електронний ресурс] – Режим доступа:

<http://www.d-kvadrat.ru/dkm/info/14066.html>

7 Полякова О.М. Проблемы і напрями комерціалізації наукових розробок та інноваційної діяльності в Україні [Текст] / О.М. Полякова// Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2016. - № 54. – С. 338-344.

8 Саліхова О.Б. Високотехнологічні виробництва: від методології оцінки до піднесення в Україні [Текст]: монографія / О.Б. Саліхова; НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. – К.: 2012. – 624 с.